

نصرتی، علی اصغر، ۱۳۳۹ -

Nosrati, Ali Asghar

نظام سیاسی اسلام / علی اصغر نصرتی.
قم: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های
علمیه خواران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۸.
۳۱۶ ص. ۳-۲۲۷-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۲۲۷-۳
فیفا. مسلسل: ۱۸۰۳

چاپ قبلی: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه علمیه خواران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۸۵ (۳۵۲ ص.).
اسلام و سیاست Islam and politics
اسلام و دولت Islam and state

حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواران، مرکز نشر هاجر

Hozeh Elmlyeh Qom. Center management Hozeh Elmlyeh sisters. Centre Publications hajar

BPT31 297/4322 0726622

نظام سیاسی اسلام

مرکز نشر هاجر - ناشر تخصصی زن و خانواده

علی اصغر نصرتی

۳۱۶ صفحه وزیری

۳-۲۲۷-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰

۱۰۰۰ نسخه

چاپخانه زلال کوثر

چاپ پنجم ۱۴۰۳

قیمت در hajarpub.ir

... ۱۵۸ تومان

قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴

تلفن: ۰۲۵-۳۱۰۱۵ پیامک: ۱۰۰۰۳۱۰۱۵

hajarpub.ir info@hajarpub.ir

مرکز نشر هاجر
ناشر تخصصی زن و خانواده
پانزدهمین سالگرد تأسیس

مرکز نشر هاجر
ناشر تخصصی زن و خانواده

فهرست مطالب

۱۳	بخش اول: کلیات و مفاهیم
۱۳	فصل اول: ادبیات و مفاهیم
۴۷	فصل دوم: انواع نظام‌های سیاسی
۸۳	فصل سوم: مبانی نظام سیاسی
۱۱۵	بخش دوم: نظام سیاسی اسلام
۱۱۵	فصل اول: ضرورت برپایی نظام سیاسی اسلام
۱۴۳	فصل دوم: اهداف و اصول نظام سیاسی اسلام
۱۶۱	فصل سوم: تاریخ تحولات نظام سیاسی اسلام
۲۰۱	بخش سوم: نظام ولایت فقیه
۲۰۱	فصل اول: تبیین جایگاه ولایت فقیه
۲۳۶	فصل دوم: خاستگاه ولایت فقیه

www.ketab.ir

فصل سوم: شرایط رهبری ۲۵۰

فصل چهارم: تشخیص رهبری ۲۶۶

فصل پنجم: اختیارات رهبری ۲۷۴

فصل ششم: روش اداره نظام سیاسی اسلام ۲۹۷

کیفیت تحقق ولایت فقیه) ۲۹۷

فهرست ها ۳۰۹

www.ketab.ir

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی، مرکز تحقیقات فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه تهران
مجله فلسفه و کلام اسلامی، شماره ۱۳۴، زمستان ۱۳۸۵
پایان مقاله: فلسفه، کلام و سیاست

کتابخانه ملی و دانشگاه تهران

۱۳۸۵، زمستان، شماره ۱۳۴، فصلنامه فلسفه و کلام اسلامی

مقدمه

آگاهی از نظام‌های فکری - ساختاری، از بایسته‌های پژوهش در حوزه علوم انسانی است و دانشمندان علوم دینی، اندر نیاز به اهمیت این مسئله، وقوف یافته‌اند. بیان ژرف روحانی مبارز و نستوه، شهید مدرس «سیاست ما عین دینت ما و دینت ما عین سیاست ماست»؛ هم چون تابلویی درخشان بر سینه تاریخ می‌درخشد و گواهی بر توجه و عنایت حوزه به این امر مهم است.

در میان نظام‌های سیاسی، نظام سیاسی اسلام را می‌توان در عین ساختاری بودن، فکری نیز دانست. به حتم این نظام‌داری قانون‌مندی‌ها و ضوابط معین فکری است و پیش از آنکه به صورت نظامی سیاسی، اجتماعی درآید، با پیشرفتی شگفت‌انگیز، مراحل مقدماتی را پشت سر گذاشته و اکنون در عالی‌ترین مراحل شکل‌های منسجم بشری قرار دارد.

بنابراین حوزه‌های علمیه به دلیل درگیری با مسایل راهبردی و کلان جامعه و حضور در صحنه‌های مختلف اجتماعی و مدیریت‌های سیاسی نیاز به آشنایی با پدیده اجتماع و نظام‌های سیاسی دارند.

کتاب حاضر بر اساس کارشناسی در شورای برنامه ریزی و نیز فعالیت مستمر گروه‌های علمی - پژوهشی، طراحی شد و برای تألیف به جناب حجت الاسلام والمسلمین علی اصغر نصرتی واگذار گردید که ایشان به همکاری گروهی از کارشناسان مراحل تألیف و تدوین را سامان بخشید.

سیاست اسلام یک ضرورت عینی و اجتماعی پیدا کرده است. اکنون انقلاب اسلامی ایران،

معاونت پژوهش، از همه دست اندرکاران، خصوصاً از پی گیری، بررسی و نظارت مدیریت تدوین متون و منابع آموزشی و نیز مدیریت خدمات پژوهشی که تلاش مضاعفی در مراحل مختلف این اثر به کار بستند، تشکر می نماید.

و من الله التوفيق و عليه التكلان

مؤسسه تحقیقاتی و فرهنگی مفید. قم - اسفند ۱۳۸۱

www.ketab.ir

مقدمه

مؤلف

اسلام در مقیاس تاریخی همیشه مکتب‌های بشری را به انزوای تئوریک کشانده و به عنوان دین همه بشر در باقی مانده تاریخ انسانی، درخشیده است؛ دینی به وسعت برنامه‌ی سعادت در همه شئون زندگی فردی و اجتماعی که آثار آن، حیات مادی را در نوردیده و سعادت ابدی را نیز در آن سوی تاریخ در افق بلند خویش جلوه‌گر ساخته است.

اصلی‌ترین عرصه‌ی اجتماعی، حرکت‌های کلان جمعیتی و اجرای نفوذ اراده و میدان تحقق هدایت‌گری‌های اولیای الهی است. در این میان نظام سیاسی، اثربخش‌ترین نهاد تولید، انطباق و اجرای برنامه‌های سعادت و هدایت، می‌باشد که رهبری الهی در آن فضا با الهام و ابتنا بر آموزه‌های دینی و اتکا بر عقل جمعیتی، حرکت عمومی و نهادینه‌شده‌ای را در مسیر تأمین رشد و کمال فردی و اجتماعی، ساماندهی و سرپرستی می‌نماید.

گذشته از ضرورت تاریخی تبیین نظام سیاسی اسلام، بیش از دو دهه است که با وجود تلاش بی‌وقفه‌ی جبهه‌ی طغیان، نفاق و جهل در انزوای این مکتب از عرصه‌ی سیاسی جامعه، شاهد حضور فعال آن در سطح کلان اداری جامعه هستیم. انقلاب اسلامی که در بهمن ۱۳۵۷ نظام طاغوتی شاهنشاهی ایران را در هم شکست و بر ویرانه‌های آن رژیم، جمهوری اسلامی را با محوریت ولایت فقیه بنا نهاد، می‌رود جهان تشنه‌ی عدالت، انسانیت و معنویت را با منطق فطری و ارزش‌های متعالی سیراب نماید. بنابراین تبیین نظام سیاسی اسلام يك ضرورت عینی و اجتماعی پیدا کرده است. اکنون انقلاب اسلامی ایران،

بسیاری از اندیشه‌ها و نظام‌های سیاسی مدعی تأمین سعادت، آرامش و رفاه بشر، به ویژه لیبرال دموکراسی غربی را به چالش کشانده و درین بست تئوریک و کارآمدی قرار داده است. جمهوری اسلامی براساس این ایده شکل گرفت که اسلام برای اداره‌ی نظام اجتماعی، خاصه نظام سیاسی، تئوری جامع و مستقلى دارد؛ و به تعبیر امام خمینی (ره): «فقه، تئوری واقعی و کامل اداره‌ی انسان و اجتماع از گهواره تا گور است»^۱.

در عصری که سوسیالیزم و کمونیزم پس از هفتاد سال به بیراهه کشاندن بسیاری از جوامع، با شکست و شرمساری، صحنه‌ی حیات سیاسی را ترک گفته است و لیبرال دموکراسی غربی با وجود آشکار بودن ضعف و ناکارآمدی آن در صدد است که خود را نسخه‌ی نهایی برنامه‌ی جامع تأمین سعادت و رفاه بشری معرفی کرده و تکامل دوران‌های تاریخی را با وجود خود، پایان یافته قلمداد کند، یکی از وظایف مدافعان اسلام و انقلاب اسلامی تئوریزه نمودن نظام سیاسی اسلام و قابل دفاع و عرضه نمودن آن به اندیشه‌های حقیقت جوی جوامع انسانی است.

درگیری و تشتت معرفتی در بسیاری از کشورهای محکوم این تئوری، ارائه طیف وسیعی از تحلیل‌ها، توجیح‌ها و تفاسیرهای متفاوت و گاه متناقض؛ تحت عنوان لیبرال دموکراسی، نقض آشکار اصول ادعا شده، اثری بدست آمده در موارد و جوامعی که با اهداف و سیاست‌های استکباری در تعارض قرار گرفته است، گسترش ناکامی‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در کشورهای مروج و مدافع این تئوری، گسترش ابتذال فرهنگی و اضمحلال هویت انسانی در بستر اجرای مناسبات دموکراسی، احساس سرخوردگی، وازدگی و ناکامی در بسیاری از جوامع و ایجاد و گسترش موج گرایش‌های مردمی به سمت خداپرستی و اسلام، همه این موارد، از نزدیکی این تئوری مدعی نجات بشر به پایان خط و اتمام عمر نه چندان طولانی آن حکایت می‌کند. بنابراین طبیعی است که در صدد ایجاد امپراتوری قدرت، ثروت و اطلاع باشد و همچنان حاکمیت خود را به بهانه و در پناه دستاویز قرار دادن این تئوری بر بشریت تحمیل نماید؛ اما وجدان آگاه بشری، سرخورده از وعده‌های پوچ و بی سرانجام، به دنبال شیوه‌ای نودر راهیابی به رفاه، سعادت، امنیت و معنویت است.

۱. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۹۸.

فرصت مغتنمی که امروزه در اختیار مسلمین، به ویژه صاحبان اندیشه‌ی سیاسی اجتماعی اسلام ناب و مدعی تداوم نظام سیاسی اسلام در همه‌ی زمان‌ها قرار گرفته، بی سابقه و کم نظیر است. برخورد مناسب و بهره‌برداری به موقع از این فرصت، می‌تواند اسلام را در صدر اندیشه‌های سیاسی قرار داده و نظام سیاسی اسلام را تنها الگوی مطلوب پاسخگویی به نیازهای مادی و معنوی بشر امروز، معرفی نماید.

بنابراین، سازماندهی تئوریک و طرح منطقی و صحیح آن از یک سو و ارائه تجربه‌ی عملی و عینی آن در صحنه‌ی حیات اجتماعی کشورهای معتقد به این نظام از سوی دیگر می‌تواند نظام سیاسی اسلام را به صورت الگوی مطلوب و مورد انتظار بشر، برای نجات و رهایی از وضع آشفته و نابهنجار کنونی، معرفی نماید.

به همین منظور، کتاب «نظام سیاسی اسلام» مجموعه‌ای از مباحث سیاسی است که به قدرت نهادینه شده‌ی سیاسی؛ - معطوف به اداره‌ی جامعه‌ی اسلامی - می‌پردازد و به عنوان متن آموزشی - تکوینی با قابلیت پاسخگویی به مهمترین شبهات رایج پیرامون نظام سیاسی اسلام و ولایت فقیه، بیان شده است.

کتاب حاضر، در سه بخش سامان یافته است: در بخش اول به کلیات نظام سیاسی می‌پردازد که طی سه فصل؛ ادبیات و مفاهیم، اصول نظام سیاسی و مبانی نظام‌های سیاسی، مطرح شده است.

بخش دوم، در فصول سه‌گانه، نظام سیاسی اسلام را از منظر ضرورت برپایی، اهداف و اصول و همچنین تاریخ تحولات نظام سیاسی اسلام، مورد بررسی قرار می‌دهد.

بخش سوم به نظام سیاسی ولایت فقیه، به عنوان مصداقی عینی و موجود از نظام سیاسی اسلام پرداخته و در شش فصل، جایگاه (ناظر به ضرورت و دلایل) ولایت فقیه، خاستگاه (مشروعیت و مقبولیت)، شرایط رهبری، تشخیص رهبری، اختیارات رهبری و سرانجام روش اداره‌ی نظام سیاسی اسلام را به شکل مبسوط مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهد.

به چند نکته از خصوصیات محتوایی این کتاب می‌توان اشاره نمود:

* با نصب العین قرار دادن این اصل که تعاریف هر علم در بستر نظام فکری و فرهنگی جامعه شکل می‌گیرد و اسلام نظام فکری، اعتقادی و فرهنگی خاص خود را دارد، در ورود به بحث نظام سیاسی، ضمن توجه به تعاریف رایج و نگاه نقادانه به آنها، اصطلاحات و

مفاهیم به گونه‌ای تعریف شده است که بیشترین هماهنگی را با نظام فکری اسلامی داشته باشد.

* در بیان و بررسی انواع نظام‌های سیاسی، ضمن دسته‌بندی ارزشی نظام‌های سیاسی به دینی و غیردینی، جایگاه نظام‌های سیاسی دینی و اسلامی و نیز تنوع و مشخصه‌های هر کدام، تبیین و معرفی شده است. همچنین در فصل جداگانه‌ای، مبانی نظام‌های سیاسی دینی و غیردینی در ابعاد هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی با تفصیل تشریح شده است.

* در بیان ضرورت برپایی و جایگاه نظام سیاسی اسلام با بهره‌گرفتن از مستندات درون دینی و عقلی، سمت و سوی استدلالات علاوه بر تحکیم باور اجتماعی به اصل حاکمیت دین، پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات پیرامون حکومت دینی و رهبری الهی مورد توجه جدی قرار گرفته است.

* بیان اهداف و اصول نظام سیاسی اسلام، در ابتدا زیرساخت‌ها و اصول عملی آن را معرفی می‌کند و سپس اهداف نظام اسلامی، چشم‌انداز انتظارات و حدود مطالبات جامعه و نظام از یکدیگر را روشن می‌نماید.

* تاریخ تحولات نظام سیاسی اسلام، مسیر پرفراز و نشیبی را که اسلام در صحنه‌ی سیاسی طی نموده است به تصویر می‌کشد تا هر چه کنونی هم‌آوردی آن، با پرمدع‌ترین و مغرورترین افکار سیاسی جهان شمول بشری ظاهر شود.

* در مبحث ولایت فقیه، نظام سیاسی اسلام، نظامی معرفی شده که محوریت آن ولایت الهی است و با برشمردن مبانی مشروعیت، شرایط و نحوه‌ی تشخیص رهبری و همچنین میزان و نحوه‌ی اعمال اختیارات رهبری به شکل جریان اراده‌ی سیاسی رهبری در جامعه و مکانیزم هدایت و سرپرستی اجتماعی ترسیم گردیده و تعاون ساختاری مردم و رهبری در دستیابی به اهداف، به عنوان نماد مردم‌سالاری دینی، تعریف و تبیین شده است.

* در روش اداره‌ی نظام سیاسی اسلام، به این موضوع اشاره می‌شود که ویژگی مهم اداره، در جامعه اسلامی، جهت‌گیری تکاملی آن در مسیر رسیدن به سعادت انسان و جامعه است. به همین جهت، مدیریت و سرپرستی جامعه در نظام اسلامی، از دو امتیاز اساسی نسبت به سایر نظام‌های سیاسی برخوردار می‌باشد.

اولین امتیاز این نظام، اخذ برنامه‌ی سعادت و کمال از دین و مبتنی بودن کلیه

راهکارها و دستورها، بروحی در تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی است. امتیاز دیگر آن، قرار گرفتن رهبری در رأس هرم قدرت برای هدایت انسان و جامعه به سوی رشد و کمال است.

در پایان از معاونت پژوهش مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران به خاطر سفارش تألیف این کتاب و نیز از تمامی کارشناسان و محققان عزیزی که در تحقیق، تألیف و تهیه این کتاب شریک و سهیم بوده‌اند؛ از جمله حجج اسلام و برادران بزرگوار آقایان محمد نجفی، اسماعیل پرور، محمد سلیمی و رضا حاج احمدی که در تحقیق و تنظیم مفاهیم و مطالب کتاب اینجانب را یاری نمودند و نیز سایر برادران بزرگواری که در ویرایش، بازخوانی، اصلاح تایپ و آماده‌سازی همکاری نموده‌اند تقدیر و تشکر می‌نمایم.

همچنین بر خود وظیفه می‌دانم از مساعی و عنایت عالی موسسه تحقیقاتی و فرهنگی مفید که این امرسترگ در آن مجموعه و با همراهی و درک بلند دست اندرکاران فرهیخته آن، صورت پذیرفت تقدیر و سپاسگزاری بنمایم.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

علی اصغر نصرتی

www.ketab.ir

